

Djurhälsovård – REN

Bakgrund

I Sverige finns inga vildrenar utan alla renar har en renägare som ingår i någon av Sveriges 51 samebyar, fördelade på halva Sveriges yta. Renen är ett livsmedelsproducerande djur med en vinterpopulation på ca 250 000 renar efter höst- och vinterslakt av ca 50 000 djur per år. För att kunna säkerställa säkra livsmedel och övervaka smittsamma allvarliga infektionssjukdomar behövs veterinär kompetens på renens sjukdomar. Det veterinära engagemanget är också nödvändigt ur ett välfärdsperspektiv för renen samt för branschens hållbarhet, då ohälsa kan innebära stora förluster.

Veterinärutbildningen saknar idag utbildning i renens hälsa och sjukdomar och många veterinärer anser sig därför ha begränsade möjligheter att utföra ett bra jobb vid ett sjukbesök. Hälsokontroll av ren har med hjälp av ett årligt statligt anslag funnits på Gård & Djurhälsan sedan 2011. Hälsokontroll av ren erbjuder renägare och veterinärer en kostnadsfri telefonrådgivning året om. Vid enstaka allvarliga sjukdomsutbrott erbjuds även besök på plats med undersökning av sjuka renar, obduktion av döda renar och en allmän genomgång av foder, skötselrutiner och utformning av hägn. Hälsokontrollen samarbetar nära med Svenska Samernas Riksförbund (SSR). Det finns även ett nära samarbete med Statens Veterinärmedicinska Anstalt (SVA) och Sveriges Lantbruksuniversitet (SLU). Därutöver deltar hälsokontrollen som föredragare/deltagare på möten, konferenser och i forskningsprojekt.

Uppmärksammade hälsoproblem under 2017

De pågående klimatförändringarna har en stor inverkan på renarnas hälsa, genom att väderförhållandena skapar isbildning i och på renlaven, vilket orsakar s.k. låsta beten. Eftersom renlaven är renens huvudsakliga föda under vintern får detta katastrofala följder för både renar och renägare. Detta innebär att många renägare är tvungna att utfodra sina djur i hägn eller på fribete. Förutom att detta är dyrt och arbetskrävande så innebär det också stora risker både vad gäller utfodringsrelaterade och/eller smittsamma sjukdomar.

Renen är anpassad för att leva på naturbete och drabbas då sällan av smittsamma sjukdomar. Om man däremot tränger ihop många djur på en liten yta i ett hägn där djuren delar på krubbor med foder, blir risken för olika infektionssjukdomar stor. De senaste åren har hälsokontrollen för ren bl.a. påvisat utbrott av tre för renen allvarliga infektionssjukdomar, munvårtsjuka (Orf), nekrobacillos och allvarliga

ögoninflammationer. Många av de allvarliga infektioner som ren drabbas av är lokaliserade till munhåla och ögon.

Munvårtsjuka orsakas av ett virus som heter parapoxvirus. Renen får stora vårtor på läpparna och i munhålan. Vårtorna kan utvecklas till skorviga sår som infekteras ytterligare av olika bakterier och ger stor smärta när renen ska äta. Sjukdomen är känd bland renar i Finland och dödligheten där har vid utbrott varit stor. Ett utbrott av munvårtsjuka bland renar 2016 är det första utbrottet av sjukdomen som har rapporterats i Sverige. Vid samma utbrott observerades även flera renar med infektion av en *Nekrobacillos* i munhålan. Under 2017 har endast enstaka djur med vårtor i munnen observerats, vilka sannolikt har varit orsakade av parapoxvirus.

Nekrobacillos orsakas av en bakterie som dödar vävnaden den infekterat. Infektionen orsakar stor skada och smärta i munhålan och innebär oftast att renen avlivas, både för att prognosen är dålig och för att minska risken för lidande och smittspridning till andra renar. Dödsorsaken är ofta att infektionen omöjliggör födointag eller att infektionen har spritt sig i kroppen. För att bakterien ska få fäste och orsaka skada krävs det att någon form av skada finns i slemhinnan. Denna skada kan tex vara orsakad av mekanisk nötning från foder eller skador från foderinpackningar mellan tänder eller vassa tandkanter mot kindslemhinnan.

En annan allvarlig infektionssjukdom är elaka ögoninflammationer som årligen drabbar renar i de flesta områden. Vissa år har stora utbrott observerats och sjukdomen orsakat stort lidande. Vid flera tillfällen har ett herpesvirus identifierats som den sannolika orsaken till problemet. Vid andra tillfällen har man inte hittat detta herpesvirus och 2017 blev ett genombrottsår eftersom man då för första gången lyckades hitta en bakterie, *Chlamydiophila pneumoniae* som orsak till stora och allvarliga utbrott av ögoninfektioner. Dessa ögoninfektioner utgör idag ett av de största hälso- och välfärdsproblemen hos ren.

Utöver ovan beskrivna infektionssjukdomar är olika utfodringsrelaterade sjukdomar ett stort problem när renen pga. låsta vinterbeten ska vänja sig till ett helt nytt foder. För mycket pellets eller för kort tillvänjning orsakar inte sällan problem med diarré och s.k. skvalpmage (våmacidos). Ett för cellulosarikt ensilage kan orsaka inpackningar i bladmage och löpmage. Det finns också farhågor att mögeltoxiner från dåligt foder kan ligga bakom en sjukdom hos ren som kallas "blöt buk". En sjukdom som inte sällan leder till döden.

Hälsokontroll ren samarbetar även med SSR och de olika myndigheterna för att informera om den s.k. avmagringssjukan (Chronic Wasting Disease) som har upptäckts hos vildrenar i Norge.